

2. The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles. – Third edition. – Oxford University Press, 1952.
3. Webster's New World College Dictionary, 2010 by Wiley Publishing, Cleveland, Ohio.
4. Bloomfield L., Language. – N. Y. : Holt, Rinehart & Winston, 1961. – 566 pp.
5. Formulaic Sequences: acquisition, processing and use. Edited by Norbert Schmitt. John Benjamins B. V., 2004. – 242 pp.
6. Saussure, Ferdinand de. Course in General Linguistics. – New York, Columbia University Press, 2011. – 233 pp.
7. Wray, A. Formulaic Sequences in Second Language Teaching: Principle and practice. – Applied Linguistics, 2000. – 21:463–489 pp.
8. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка : учебник [для ин-тов и фак. иностр. яз.]. – [3-е изд. : перераб. и доп.]. – М. : Высшая школа, 1986. – 295 с.

Т. О. Масловська,
*викладач кафедри перекладу та мовознавства
факультету лінгвістики та перекладу,
Міжнародний гуманітарний університет*

РИСИ МІФОЛОГІЗМУ У ПОЕЗІЯХ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

Міфопоетика в українській літературі є малодослідженою. Дослідниками міфу були О. О. Потебня, О. Афанасьєв, К. Леві–Строс, Гр. Грабович, Н. Фрай, Р. Барт, Р. Вайманн, Ф. Джесі, В. Райтер та ін. На думку О. Афанасьєва міф є давньою поезією [7, с. 583]. Однак слід зауважити, що міф і міфологія (в розумінні системи міфів, а не науки, що вивчає особливості міфів) не є чимось неподільним. Й. Гьорреса доводив, що спочатку був один міф, праміф. Поступово міфологія втрачає свою колективну ознаку. Міф продовжує діяти, процес створення не завершився. Міфологія – колективний твір минулого.

Мета пропонованої статті – дослідити поетику творів на матеріалі поезій Василя Симоненка (розкрити та показати міф у царині поетики).

Актуальність нашого дослідження вбачаємо в тому, що поезія та поетика В. Симоненка й до сьогодні залишається недостатньо вивченою.

Міфи бувають різними, вони розрізняються за часом виникнення, походження і за змістом. Клод Леві Строс має рацію, що: «міф завжди належить до подій минулого; «до створення світу» або «у перші віки»; у будь–якому разі «дуже давно», але справжнє значення міфа витікає з того, що події, які здогадно відбувалися в якийсь проміжок часу, утворюють ще й постійну структуру. І вона одночасно належить до минулого, теперішнього і майбутнього» [5, с. 198]. Загалом міф розцінюють «як відбиття важливого й істинного зв'язку між явищами» [4, с. 52]. Гр. Грабович визначає п'ять загальних прикмет міфа. Важлива риса міфологічного мислення – це синхронність витворюваного поетом світу:

1) за своєю будовою міф відзначається надмірністю й багатолінійністю, тобто це безперервне вироблення структури (або «думки», «ідеї») шляхом гетерогенного, але закінченого ряду подій чи структурних одиниць («тем» або «мотивів»), які його складають, наприклад, поетове розуміння України як жертви.

2) З погляду динаміки – як розвитку оповіді, так і взаємовідносин між елементами, – міф розвивається через ряд бінарних опозицій та примирень між ними; опозиція на нижчому рівні структури знімається примиренням сторін на вищому рівні.

3) Міф, передає «універсальні істини». В рамках тієї культури, якій він належить, його зміст майже завжди має велике значення і стає святиною для певної групи людей. Світ, представлений у міфі, не випадковий.

4) Світ цей виходить за межі часу.

5) Виходить він і за межі конкретного простору [4, с. 54].

Теперішнє, майбутнє, минуле, відмінності ці зникають у внутрішньому світі поета. Минуле співіснує із сучасним інколи живе у сучасному. У міфі, звичайно, «існують певні стадії, існує те, що було «до» чогось і «після» чогось, але категорії історичного часу не стають при тому абсолютними й автономними. Словом, події тут визначаються не хронологією чи історичним часом, а структурами міфа. Саме вони детермінують смисл самого часу» [4]. Грабович наводить цікаву думку, що час «у міфі зовсім не час, а одвічний первісний час, що насправді означає певну позачасовість, або час без часу момент без тривалості, як сприймають вічність деякі містики і філософи» [4, с. 182]. Міфологічне мислення В. Симоненка синхронне, вбирає різні теми світу, руйнує часові межі. Міф В. Симоненка відверто розкриває суспільні проблеми людства, зосереджує увагу на його внутрішній динаміці, незалежної від об'єктивних впливів часу або історії. Міфічний світ у поезії В. Симоненка не має локального характеру, він вражає своєю масштабністю: «світ який – ні краю ні кінця», де: дзвонять радістю далі туманні. Поет неодноразово підкреслює безмежність світу. В. Симоненка не влаштовує «нудна німота»: «І здавалось – життя задрімало, завмерло, Заблукало в безмежжі немірних нив І здавалось – нема ні початку, ні краю Цій нудоті німій і нудній німоті» [8, с. 107] у недосяжному: куди «хвиля спогадів понесе». У подальших поетичних творах, зокрема у збірці «Поезій», В. Симоненко подає світ із радісними нотами: «О море радості безкрає», невідоме, безмежжя, де «тільки манить ввечері дорога У казково загадковий світ». Поетично Симоненко пише про далеч і називає її «неокрая» відчутна невпинність часу: «а час не зупиняється, а молодість біжить». Як пророк, поет пише про свою безсмертність у строках «на попелі їх дум встаю із каламуті, Іду у всесвіт у безсмертя я». В. Симоненко підкреслює масштабність простору: «взять би істик, торбу через плечі І піти світ за очі з села», політ у вічність «щоб надійно крила соколині Вас у небі вічності несли». Печальні ноти автор передає з болем: «Я твій ровесник. Доля моя куца, Печаль моя не відає кінця». Майбутнє у поетичних рядках В. Симоненка показано очима маленького спостерігача, де: «Із маленьких лукавих зіниць Поглядає на нас майбутнє. В них відіб'ється простір без меж». У поезіях В. Симоненка безліч «я» – це всесвіти окремі: «ми – не безліч стандартних «я» А безліч всесвітів різних». Цими рядками В. Симоненко пише, що «я» – це особистість, у кожного «я є своє ім'я». В поетичних рядках В. Симоненка топографічні назви, мають велике емоційне навантаження, поет підносить їх до рівня святинь. Він поетично передає історичні миті: «Цвіли хоругви руські на Дунаї»; або: «Хвилями прадавнього Дніпра»; «Хмари плинули Над Сулою»; «Де хлюпоче Сула в береги»; «Стільки крапель у Дніпрі»; «Коли гнівом під кручі клекоче Дніпро»; «– Нема на світі України, Немає другого Дніпра»; «Вирує, кипить Дніпро! [8, с. 50]; «Ранком двоє ми йшли по лузі, Де хлюпоче Сула в береги»; «Ніби русла Дніпра і Нейсе, Обпекли його шрами від куль» [8, с. 79]; «На Волзі чи Дону», «Над Россю, Дніпром і Сулою» [8, с. 17]; «Як сивий Дніпро свою могутню силу По жилах дротяних народу віддає». Поет, зображаючи просторовість, масштабність світу, згадує місце дії в узагальнених назвах, або у конкретних гео-

графічних місцях, які у поезіях мають виразно символічний характер: «то встала Русь в кольчuzі і шоломі... коли була Європа в забутті Та істина у вогнищах палала, Антична мудрість гордо оживала В твоїм, о Русь, допитливим житті» [8, с. 18]; «В садах України весною Про щастя дзвенять солов'ї»; «Так в серці народнім, Росіє»; «Дніпровську оновлену шир»; «Ми піснею славим дзвінкою Москву, і Урал, і Сибір»; «Україно! Ти для мене – диво!» [8, с. 20]; «Хай мовчать Америки й Росії, Коли я з тобою говорю!» [8, с. 20]; «Розквітла Україна трудова»; «Мабуть, якби народився в Сахарі, То полюбив би степи піщані» [8, с. 57]; «Та одна нас ростила Вітчизна У великій розбурханий час»; «І буде батьком – Київ сивочолий Часто ввижається Київ мені» [8, с. 66]. Хоч поет і зображає конкретні, реальні місця, зображення це тяжіє до узагальненого. Просторові виміри підпорядковуються міфологічній моделі від Сахари та Росії, Славути та Уралу, до України, Умані, Києва, поета цікавить екзистенціальний тобто соціальний та моральний вимір. Міф не показує межі простору та часу, він їх розтинає. «Міфологічна модель або код може накладатися на емпіричне сприйняття і місця, і часу» [4, с. 66]. Завдяки цьому означенню в код будь-яке місце дії, – «стає основою прозріння, в якому досягається не що інше, як сама суть міфологічно сприйнятої України» [4, с. 66].

Міф висвітлює події, а поет відіграє роль носія міфа. У Симоненковому міфі України – це стан буття, в теперішньому і майбутньому часі, хоча в подальшому поступовому перевтіленні, – ідеальна форма існування. До речі, Симоненківський міф України переплітається із Шевченківським міфом України (Шевченкове відтворення цього стану виявляється «на рівні окремого героя і його (чи її долі), на рівні сім'ї, базової одиниці суспільної організації, нарешті на рівні соціального з макрокосму з акцентом на динаміці і внутрішніх спрямуваннях цілого колективу. І хоча конфлікт, який Шевченко споглядає в українському світі, має багато рівнів і багато облич, він породжений однією важливою причиною – знищенням первісного, ідеального ладу, поновлення якого поет обгрунтовує і відкрито, і приховано. Цей лад чи спосіб існування проявляється у видіннях ідеальної рівності, ідеальної людської спільності, і власне, служить критерієм Шевченкового міфологічного сприйняття України. Поезія В. Симоненка містить структуру міфу, де представлено не випадковість світу, а світ який виходить за просторові та часові межі. У деяких поетичних творах поет зображує Україну як пошматовану з усіх боків, жертву.

Структуру симоненківського міфу складають ряд закінчених подій, тем, мотивів. Міф – це структура, образно-сюжетна модель, що виражає закономірності людського буття. Й. Гейзінга доводить, що «міф, хоч би в якій формі він дійшов до нас, завжди є подією. Орудуючи образами й збуджуючи уяву, міф розповідає історію речей, що нібито справді відбувалися в прадавні часи. Він може бути сповнений щонайглибшого і щонайсвятішого значення. Він спроможний успішно відтворювати такі взаємозв'язки, яких нізащо не описати раціональними засобами» [2, с. 148].

Україна як міф представлена у творчості Словацького (драма «Срібний сон Саломеї»), М. Гоголя (Вечори на хуторі близь Диканьки), «Миргород»), а також і у «пророка» Т. Шевченка. Митці виражають у міфі почуття до України. Політичним є у В. Симоненка міфологічне відтворення світу. Міф В. Симоненка розкриває правду, бо «міф серйозний настільки, наскільки серйозна поезія і міф і поезія діють у царині гри» [2, с. 149]: «Уже народ – одна суцільна рана, Уже від крові хижіє земля, І кожного катюгу і тирана Уже чекає зсукана петля». В. Симоненко

звертається до України як до живої істоти, обожнює її, готовий пролити останню краплю крові заради неї:

«Україно, ти моя молитва,
Ти моя розпука вікова
Громотить над світом люта битва
За твоє життя, твої права.
Хай палають хмари бурякові,
Хай сичать образи – все одно
Я проллюся крапелькою крові
На твоє священне знамено!» [8, с. 20].

Дієвість символіки гарантує гармонію міфа й дій. Дієвість символіки якраз і полягає в цій «індукційній здатності», яку формально гомогенні структури мають одна відносно іншої, що можуть будуватися з різних матеріалів на різних рівнях живого: на рівні органічних процесів, неусвідомлених психічних процесів, свідомого мислення. Поетична метафора є звичайним прикладом такого індукційного засобу, хоч її звичне використання не дає можливості вийти за межі психічної сфери. Слід віддати належне інтуїції Рембо, який сказав, що з її допомогою можна змінити світ [5].

Незалежно від того, чи міф відтворено суб'єктом чи запозичено з традицій, він бере зі своїх індивідуальних чи колективних джерел (між якими постійно відбувається взаємопроникнення та обмін) лише матеріал для образів, якими оперує, структура не залишається незмінною і саме через неї реалізується символічна функція.

Виходячи з того, можна зробити висновок, що пошуки втраченого часу, які дехто вважає ключем до терапії психоаналізу, є лише видозміною (значущістю і результатами якої не можна нехтувати) набагато фундаментальнішого методу, який повинен визначатися незалежно від індивідуального чи колективного походження міфа. Адже міфологічна форма переважає над змістом оповіді. Але водночас відомо, що будь-який міф є пошуком утраченого часу [5]. В. Симоненко пише, що він вийшов з землі, в неї він і ввійде: «вийшов з тебе, в тебе перейду, Під твоїм високочолім небом Гартував я душу молоду». Український народ у поезіях В. Симоненка пройшов давній і трагічний шлях, поет не мислить своє життя без цього тернистого шляху: «упаду я зорею, Мій вічний народе На трагічній і давній Чумацький твій шлях». Поет дає собі критичну оцінку: «Я для тебе горів, Український народе, Тільки, мабуть, Не дуже яскраво горів». Народ – непоборний титан, який на своїх плечах виніс багато лихоліть та страждань: «Народе мій! Титане непоборний, Що небо підпирає голубе! Твій гордий подвиг не принизять жорна – вони лиш возвеличують тебе». Народ у В. Симоненка – це не маса, яка розчавлює все під собою, незвичне, індивідуальне, як у Ортега-і-Гасета [6], а це універсальний образ народу, народ вистражданий у війнах і злиднях, який прагне покращити своє життя, прагне створити краще майбутнє суспільство. В. Симоненко підкреслює героїзм українського народу, в його жилах пульсує гаряча, «козацька кров»: «Народ мій є! Народ мій завжди буде. Ніхто не перекреслить мій народ! Народ мій є! В його волячих жилах Козацька кров пульсує і гуде!». Далі поет пише: «народ

росте, і множитья, і діє Без ваших нагаїв і палаша. Під сонцем вічності древніє й молодіє Його жорстока й лагідна душа» [8, с. 46]. У поезіях В. Симоненка народ і Україна виступають як одне ціле, поет наділяє Україну живими рисами: «коли крізь розпач випнутья надії І загудуть на вітрі степовім, Я тоді твоїм ім'ям радію І сумую іменем твоїм». Або: «Коли мечами злоба небо крає І крушить твою вроду вікову Я тоді з твоїм ім'ям вмираю І в твоєму імені живу!» В. Симоненко вірить в Україну, «Україно! Доки жити буду, Доти відкриватиму тебе».

Україна – кохана – материнство. Поет пише про Україну, як про жінку: «Задивлюсь у твої зіниці Голубі, тривожні, ніби рань. Крешуть з них червоні блискавиці Революцій бунтів і повстань. В. Симоненко ділиться думками із своєю вітчизною «бо вона одна за всіх нас дбає, Нам дає і мрії, і слова Силою своєю наповає, Ласкою своєю зігрива». Поет ділить із нею «радощі, турботи і жалі, Бо у мене стукотить у грудях Грудочка любимої землі». В. Симоненко чує дихання землі, розуміє її «тихий сум», і він знає, що «зливи, та буйні грози, і роса в шумовинні віт – То сирітські вдовині сльози, То замучених предків піт». Одна із біблійних заповідей – не вкради, бо тяжка кара спіткає тебе, (вірш «Земле рідна!») «хто тебе любов'ю обікраде, Хто твої турботи обмине, Хай того земне тяжіння зрадить І з прокляттям безвість проковтне!». І якщо заблукаєш ти, «на чужому полі, Прийдуть з України верби і тополі Стануть над тобою, листям затріпочуть. Тугою прощання душу залоскочуть». В. Симоненко з любов'ю та радістю, із щирим серцем сповненого оптимізму та життєрадості, пише, що «можна все на світі вибирати, сину, Вибрати не можна тільки Батьківщину».

Й. Гейзінга пише, що «міф лишається священним він промовляє мовою минулого» [2, с. 149]. На думку О. О. Потебні, міф, як оповідь, як слово [7], а Р. Барт доводив, що міф – це слово. «Оскільки міф – це слово, то ним може стати все, що гідне розповіді» [1, с. 72]. Міф проявляє себе не у великих оповідях, а в самому «дискурсі», міф зник, а лишилась – міфічність. Клод Леві Строс вважає, що міф завжди належить до подій минулого. Сутність міфа полягає не в стилі, не в манері оповіді, не в синтаксисі, а в історії, яка в ньому розповідається. Міф – це мова, але мова, яка працює на дуже високому рівні, де суті вдається, якщо можна так висловитися, відділитися від мовної основи, яка послужили йому опорою. «Міф залишається міфом доти, доки він сприймається як такий. Кожен міф має розшаровану структуру, яка проявляється на поверхні через повторення і завдяки йому» [9, с. 218]. Якщо вірно те, що мета міфа полягає у тому, щоб дати логічну модель для вирішення певної суперечності (завдання нездійсниме, якщо суперечність реальна), то матимемо теоретично нескінченну кількість прошарків, і кожен із них чимось відрізнятиметься від попереднього. Дозволимо собі запропонувати ризиковий образ, а саме: міф – це словесна істота, яка в царині мовлення посідає таке ж місце, що й кристал у світі фізичних явищ.

Отже, кожен міф має розшаровану структуру, яка проявляється на поверхні, якщо так можна висловитись, через повторення і завдяки йому. Однак нашарування міфа ніколи не бувають строго ідентичними. Між міфом і обрядом, сприймали їх як надмірність. Одні вбачають у кожному міфі ідеологічне відображення обряду, призначення якого – створювати підґрунтя для останнього; інші ж перевертають взаємозв'язок навиворіт і розглядають обряд як щось на зразок ілюстрації до міфа у вигляді живих сценок. В обох випадках між міфом і обрядом постулюється впорядкована відповідність, інакше кажучи, гомологія: незалежно

від того, кому приписується роль оригіналу чи відображення, міф і обряд відтворюють один одного – перший у площині дії, другий – у плані понять [5, с. 218]. Н. Фрай визначає «три способи організацій мітів та архетипних символів у літературі. По-перше, є невитіснений міт; по-друге, загальну тенденцію, яку називаємо романтичною, тобто тенденцією, яка підказує невисловлений прямо мітичний зразок у світі і яку близько пов'язуємо з людським досвідом. По-третє, тенденція до «реалізму, щоб зосередити всю увагу на змісті та способі представлення, а не на формі фабули. Іронічна література починається реалізмом і тяжіє до міту, бо її мітичний взірець, як звичайно, більше натякає на демонічний, а не апокаліптичний світ, хоча іноді він продовжує романтичну традицію стилізації» [9, с. 117]. Духовний світ у релігії – це реальність, відокремлена від фізичного світу. У поезії фізичне або справжнє протиставляється не духовному екзистенційному елементу, а тільки гіпотетичному. В наших суспільствах історія замінила міфологію і виконує таку ж функцію; і що для спільнот без письма і без архівів мета мітології – забезпечення майбутнього, котре повинно залишатися вірним теперішньому та минулому (наскільки це можливо, бо повний збіг, очевидно, неможливий) «історія є продовженням мітології» [9, с. 352–353]. Назіп Хамітов зауважив, що «кожен геній створює свою міфологію, рухається далі до її символічного витлумачення і включення у культуру його творчості, у його особистості і у його артефактах не просто гармонічно єдині символ і міф; об'єднуючись, вони створюють синтетичне щось, що здійснюється над тим та іншим. Далі – вихід за межі мистецтва, принципово інше співвідношення культури і метакультури, художнього феномену трансцендентного. Це той самий перехід художньої природи в природну художність, зняття відчуження ідеї та її матеріального втілення, добра і могутності, краси і сили, котре молодий Маркс назвав реальним гуманізмом, молодий Лосев – абсолютною міфологією, а Бердяєв і Соловйов виразили в ідеї Боголюдини і Боголюдства» [3, с. 30].

Отже, в поезіях В. Симоненка відчутне особливе міфологічне сприйняття України. Міфологічне бачення дозволяє розширити діапазон сприйняття світу, історії, хоча історія тісно пов'язана з міфом, бо міф і історія діють разом у царині гри. Міф – це оповідь, слово. Поет не тільки міфологічно будує світ, а є її учасником.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барт Р. Избранные работы : Семиотика. Поэтика / Р. Барт. – М. : Издат. группа «Прогресс», «Универс», 1994. – 520 с.
2. Гейзінга Й. Homo Ludens / Й. Гейзінга [пер з англ.]. – К. : Основи, 1994. – 268 с.
3. Гоцуляк О. Фактор майя. Язичеська репліка в постмодерному дискурсі / О. Гоцуляк // Пиром. – 1996. – № 1–2. – С. 76.
4. Грабович Гр. Шевченко як міфотворець / Гр. Грабович. – К. : Рад. письм., 1991. – 210 с; Gunnell I. J. Political Philosophy and Time. – Middletown, Conn., 1986. – P. 25.
5. Леві Строс К. Структурна антропологія / Клод Леві Строс [пер з фр.]. – К. : Основи., 1977. – 360 с.
6. Ортега-і-Гасет. Бунт мас / Хосе Ортега-і-Гасет. Вибрані твори [пер. з ісп.]. – К. : Основи, 1994. – С.15–139.
7. Потебня А. А. Из записок по теории словесности. Поэзия и проза. Тропы и фигуры. Мышление поэтическое и мифологическое / А. А. Потебня. – Харьков, 1905. – 649 с.
8. Симоненко В. Лебеді материнства / Василь Симоненко. – Дніпроп., 1989. – 223 с.
9. Фрай Н. Архетипний аналіз : теорія мітів / Н. Фрай // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. – Л. : Літопис, 1996. – 642 с.